

ویژگی مدیریت در شوراها

□ دکتر محسن نیازی^۱
عضو هیات علمی دانشگاه کاشان
محمد کارکنان نصرآبادی^۲
کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

می‌رسد، مهم‌ترین ویژگی اجتماعی و عمومی رئیس شورای شهر، اعتماد فردی و اجتماعی او در سطح شهر می‌باشد. بر مبنای این اعتماد رئیس شورا باید متعهد، مسؤولیت‌پذیر، صادق، دارای تحصیلات مناسب، آگاه از وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شهر، دارای وقت کافی، مسلط بر قوانین و مقررات شورا و شهرداری باشد و انسانی با پشتکار و جدی، دارای نفوذ اجتماعی، مقبول بین اعضاء، مورد پذیرش اجتماعی، دارای توان مدیریتی، محور وحدت، مُجرب، با تقوا و دیندار، با تجربه، متخصص، منظم در امور، شجاع و نترس، مردم‌دار، عدالت، محور، دلسوز، مشورت‌پذیر، رازدار، باگذشت، دارای روحیه مشارکت‌پذیری، متواضع، خدمت‌گذار، امانتدار و در یک کلام دارای سرمایه اجتماعی بالایی در سطح جامعه باشد تا بتواند در مسند عضو فعال یا مسؤول شورا در جهت اهداف شورا و شهر و شهرداری گام بردارد.

وازگان کلیدی: شورای اسلامی شهر و روستا، رهبری، اعتماد اجتماعی، سرمایه اجتماعی، پذیرش اجتماعی، توان مدیریتی

چکیده

بسیاری از مردم و بعضی از رهبران مشهور سیاسی، رهبر را فردی می‌دانند که بتواند مردم و پیروان خود را کنترل نموده، به اطاعت و ادارد، در حالی که یک رهبر خوب باید راه و رسم نفوذ در مردم، شکل دادن به مردم و تغییر دادن آن‌ها به سوی توسعه اجتماعی و اقتصادی را بیاموزد. رئیس یا رهبری که به زور و قدرت بر پیروان خود تأثیر می‌گذارد، رئیس نیست. ریاست اگرچه یک نوع قدرتمندی است ولی قدرتی است که در کنار مردم و دیگر اعضاء است، نه بالای سر آن‌ها؛ به عبارت دیگر باید بین رئیس و اعضاء یک رابطه دو سویه وجود داشته باشد. در این مقاله به این موضوع پرداخته شده است که یک عضو شورای اسلامی شهر و روستا باید از نظر اجتماعی از چه ویژگی‌هایی برخوردار باشد تا به عنوان عضو فعال و مسؤول انتخاب، بتواند هم درجهٔ اهداف شورا، شهرداری و منفعت مردم گام بردارد و هم بتواند ارتباطی هم‌دانه و صمیمی بین اعضاء شورا به وجود آورد و از تمام توانایی‌ها و استعدادهای دیگر اعضاء و مردم در راستای توسعه محلی استفاده ببرد. بر این اساس به نظر

مقدمه

اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و در واقع یکی از مهم‌ترین عناصر تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی در جامعه در نظر گرفته شده است. اعتماد اجتماعی هم به عنوان جزیی ذهنی و نیز به عنوان علت و هم به عنوان پیامد و معلول سرمایه اجتماعی می‌باشد. اعتماد اجتماعی از شرایط و الزامات عمده و کلیدی برای موجودیت هر جامعه به شمار می‌آید.

اعتماد اجتماعی مفهومی است که در فرایند روابط اجتماعی بین افراد و سازمان‌های اجتماع با همیگر تبلور می‌باید. اعتماد، احساس روابط اجتماعی است و رابطه مستقیم با میزان روابط اجتماعی دارد؛ بدین صورت که هر چه میزان اعتماد اجتماعی میان افراد، گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی به جامعه بیش‌تر باشند، به همان میزان، روابط اجتماعی از شدت، تنوع، ثبات و پایداری بیش‌تری برخوردار است؛ بنابراین اعتماد اجتماعی تیجه‌ی تعاملات اجتماعی موجود و گروهی انجمن‌ها و فعالیت‌های اجتماعی است، به ویژه چنان‌چه این اعتماد از حد فردی به سطح اجتماعی انتقال یابد به عنوان یک سرمایه با ارزش تلقی می‌گردد. اعتماد در متن کنش‌های انسانی، به ویژه در آن دسته از کنش‌هایی که جهت‌گیری معطوف به آینده دارند نمود پیدا می‌کند و آن نوعی رابطه کیفی است که به تعبیر کلمن^۱ «قدرت عمل کردن را تسهیل می‌کند.» اعتماد آسان کننده مبادرات در فضای اجتماعی است که هزینه‌ی مذاکرات و مبادرات اجتماعی را به کم‌ترین حد می‌رساند؛ برای حل مسائل مربوط به نظام اجتماعی نقش تعیین کننده‌ای دارد و عنصر پیش قراردادی و مقدم حیات اجتماعی است. به تعبیری مفاهیم مربوط به اعتماد به طور بالقوه روابط اجتماعی را توصیف می‌کند که در بردارنده تمایزات افقی بین حوزه‌های مربوط به فضای عمومی و شخصی است (از کیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۲۸۳).

از طرف دیگر رهبری یک صفت ارشی و فطری

نیست، بلکه رهبری^۲ یک نوع تعامل اجتماعی^۳ تخصصی و یک فرایند دوچانبه، تبادلی و گاهی تحول‌ساز است که طی آن یک همکار یا عضو اجازه می‌باید ضمن تأثیرگذاری بر دیگر اعضاء و مردم، به آن‌ها انگیزه بدهد تا به هدف‌های گروهی و فردی خویش برسند؛ بنابراین رهبری در شورا یک فرایند دوچانبه است که رئیس شورا، اعضاء شورا و مردم در آن دخالت دارند و در این فرایند فقط این رئیس شورا نیست که بر اعضای شورا یا مردم تأثیر می‌گذارد چرا که رابطه رئیس شورا و اعضاء شورا یک رابطه متقابل است. هرچند در فرایند رهبری، رئیس شورا بیش‌ترین تأثیر را بر اعضای شورا و مردم دارد ولی باید تأثیر متقابل رئیس شورا و اعضاء؛ همچنین مردم مورد توجه قرار گیرد. تأثیرگذاری به منظور نیل به اهداف است که عموماً جنبه‌ی همگانی دارد؛ همچنین رهبری و رئیس شورا یک مبادله اجتماعی و یک فرایند تبادلی است؛ یعنی رئیس و اعضاء شورا باید در جویی صمیمی و همدل، همکاری کنند و برای افزایش و پیشرفت اهداف مشترک خود و مردم با هم مبادله افکار، انرژی و مهارت نمایند؛ بنابراین یکی از نتایج بسیار مهم اعتماد اجتماعی رهبری در شورا، پاسخ‌گو بودن رئیس شورا در برایر پرسش‌های دیگران است. پاسخگویی، عمل مسؤول ساختن فرد یا افرادی مشخص در مقابل وظایف محوله و به عبارتی دیگر دلیل آوردن و دلیل خواستن برای کارهای انجام شده و وظایف انجام نشده است و اصول حاکم بر آن عبارت از: وجود تعریف شفاف از وظایف محوله، مشخص بودن مسؤول، غیرقابل تفویض بودن مسؤولیت پاسخگویی امور محوله، مستند و مستدل بودن پاسخ‌ها می‌باشد؛ بنابراین انتظار مردم از دریافت پاسخ مثبت به خواسته‌های شان از طرف متولیان امور امری همگانی است یا به عبارت دیگر انتظار عموم از این که مقامات و کارکنان سازمان‌های دولتی در تعامل با عامه مردم که در این تعامل نوعی عدم اطمینان و عدم شناخت از نحوه‌ی انجام امور در سازمان‌های

صرفًا به این دلیل به او اعتماد می‌کنید که با توجه به شناختن از خلق و خوی و انتخاب‌های ممکن او، تبعات آن و توانایی او حدس می‌زنید که او انجام دادن این کار را بروخواهد گزید.» (پوتنام، ۱۳۸۰: ۲۲۹).

در جوامع کوچک و به هم پیوسته این پیش‌بینی براساس چیزی انجام می‌شود که ویلیامز^۵ آن را «اعتماد صحیحی» می‌نامید. یعنی اعتمادی که به آشنایی نزدیک با این فرد بستگی دارد. اما در جوامع بزرگ‌تر و پیچیده‌تر، اعتماد غیرشخصی‌تر یا شکل غیرمستقیمی از اعتماد ضرورت دارد. (از کیا و فیروزآبادی، ۱۳۸۳: ۵۴).

براساس اعتماد اجتماعی متقابل رئیس یا رهبر شورا با دیگر اعضای شورا و نیز با شهروندان می‌توان انتظار داشت که مفهوم مسؤول پاسخگو شکل گرفته است. براساس میزان اعتماد اجتماعی رئیس و رهبر شورای شهر و روستا با سایر اعضای شورای شهر و نیز شهروندان، می‌توان ویژگی‌های اجتماعی زیر را برای رهبری در شورا مطرح نمود:

۱- آغازگری^۶: فراوانی ایجاد، آسان کردن و پذیرش یا مقاومت در برابر اندیشه و فکرهای نو. رئیس شورا باید توانایی داشته باشد تا بتواند راهکارهای متفاوت را بررسی نماید و در برابر صاحبان اندیشه و ایده‌های خلاق، هم قدرت تجزیه و تحلیل و هم قدرت تشخیص داشته باشد. (ارونسون، ۱۳۸۰: ۱۸) همچنین ارتباط خود با اعضاء گروه و مردم را مشخص نماید و در جهت برقرار ساختن الگوهای مشخص سازمان دهی شده و حرکت دادن اعضاء و توده مردم به سوی اهداف تعیین شده کوشش نماید.

به عبارت دیگر، مسؤول شورا لازم است موارد زیر را مورد توجه قرار دهد:

- نگرش‌های خود را برای اعضاء و مردم به طور روشن و صریح بیان نماید.

- با نرمی و لطفت با دیگر اعضاء و مردم برخورد نماید.

- از کارکردهای ضعیف انتقاد نماید و راهکارهای

دولتی وجود دارد به انتظارات عامه پاسخ می‌دهند نوعی اعتماد را به وجود می‌آورد که دارای سه بعد اعتماد اعتباری، اعتماد متقابل و اعتماد اجتماعی است (الوانی، ۱۳۸۰: ۲۳).

ویژگی‌های اجتماعی

اعتماد اجتماعی به دلیل گستردگی حضور خود به دو گروه کلی «اعتماد صمیمانه» و «اعتماد تعمیم یافته» تقسیم می‌شود. اعتماد صمیمانه یا شخصی در محدوده کم؛ یعنی در بین افراد که رابطه رودررو و نزدیک با هم دارند جریان می‌یابد، در حالی که اعتماد عام، تعمیم یافته یا اجتماعی محدود و سیعی را شامل می‌شوند. به عبارت دیگر اعتماد عام را می‌توان داشتن حسن ظن نسبت به افراد جامعه، جدای از تعلق آن‌ها به گروه‌های قومی و قبیله‌ای تعریف کرد. این تعریف از اعتماد موارد زیر را در بر می‌گیرد:

۱- اعتماد عام، تنها به افرادی که با هم تعامل دارند و روابط چهره به چهره برقرار می‌کنند محدود نمی‌شود.

۲- اعتماد تعمیم یافته حوزه‌ای از کسانی که با ما تعامل دارند یا بالقوه می‌توانند تعامل داشته باشند را در بر می‌گیرد.

۳- اعتماد تعمیم یافته مرزهای خانوادگی، همسایگی، قومی و محلی را در می‌نوردد و در سطح ملی گسترش می‌یابد.

۴- اعتماد تعمیم یافته پدیده به نسبت جدیدی است که همراه با شکل گیری دولت‌های نوین یا دولت ملت مطرح شده است.

۵- اعتماد تعمیم یافته لازمه‌ی همکاری و مشارکت میلیون‌ها شهروندی است که جوامع پیچیده و نوین امروزی را تشکیل می‌دهند (آزاد ارمکی، ۱۳۸۳: ۱۰۸).

اعتماد از عناصر ضروری تقویت همکاری است و مستلزم پیش‌بینی رفتار یک بازیگر مستقل است. پوتنام^۷ معتقد است: «شما برای انجام دادن کاری

اعضاء استفاده می نماید و یک جمع بندی کلی و جامع از نظرات داشته باشد که هم شامل ایده ها باشد و هم بتواند اهداف عمومی شورا و مردم را برآورد سازد. وی باید سایر اعضاء و مردم را برانگیزاند که به طور مستقل فکر کنند و در جهت منافع عمومی و شهر حرکت نمایند.

۵- سازماندهی^۹: فراوانی دفعاتی که رهبر کار خود را سازمان می دهد، کار سایر اعضاء را نظم می بخشد و روابط بین اعضاء را در ارتباط با عملکرد آنها تنظیم می کند (براندل، ۱۳۸۰: ۱۷). رئیس

منابع:

- ۱- ارمکی، ازاد؛ کمالی، افسانه. (۱۳۸۳). «اعتماد، اجتماع و جنسیت». مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران، شماره ۲.
- ۲- الائی، سید مهدی. (۱۳۸۰). «مدیریت دولتی و اعتماد عمومی». دانش مدیریت، شماره ۵۵.
- ۳- ازکیا، مصطفی؛ غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۳). «توسعه، رسانی‌با تأکید بر جامعه روستایی ایران». تهران: نشری.
- ۴- ازکیا، مصطفی؛ فیروزآبادی، سید احمد. (۱۳۸۳). «سمیمه‌ای اجتماعی و نقش آن در شکل‌های تولیدی». نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، تهران: نشر آگاه، ص ۲۲ تا ۴۹.
- ۵- ارونsson، الیوت. (۱۳۸۰). روانشناسی اجتماعی. برگردان: حسین شکری، تهران: انتشارات رشد.
- ۶- براندل، ناتانیل. (۱۳۸۰). «روانشناسی عزت نفس». برگردان: مهدی قراجه‌داغی، انتشارات نخبستن.
- ۷- براندل، ناتانیل. (۱۳۷۱). روانشناسی حرمت نفس. برگردان: جمال هاشمی، انتشارات انتشار.
- ۸- دیلتز، رابرتس. ان. ال. بی و دموز. (۱۳۷۹). «موقعیت در مدیریت و هری». برگردان: مهدی قراجه‌داغی، انتشارات پیکان.
- ۹- ستوده، هدایت‌الله. (۱۳۸۲). «شناسی اجتماعی، انتشارات آوای نور».
- ۱۰- تقیقی بایدی، عبدالله. (۱۳۷۲). «پویایی گروه و مشاوره گروهی». تهران: انتشارات رشد.
- ۱۱- فورسیات، دالنیسون. آر. (۱۳۸۱). «پویایی گروه». برگردان: مهرداد فیروزیخت و منصور قنادان. انتشارات غزال.
- ۱۲- کریمی، یوسف. (۱۳۸۰). روانشناسی اجتماعی، انتشارات ارسیاران.
- ۱۳- کلاین برگ، آتو. (۱۳۷۰). روانشناسی اجتماعی، برگردان: محمدرعی کاردان، نش اندیشه.
- ۱۴- کورمن، ک. آبراهام. (۱۳۸۱). روانشناسی صنعتی سازمانی. برگردان: حسین شکری، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

عملی ارائه نماید.

- به شیوه‌ای ارتباط برقرار نماید که مورد سوال قرار نگیرد.

- سایر اعضاء را به کارهای مشخص و معینی بگمارد و از نظر و ایده‌های نخبگان استفاده نماید.

- بدون برنامه و طرح وارد مسائل نشود.

- در حیطه‌ی مسؤولیت‌ها و وظایف، استانداردهای مشخص را رعایت نماید.

- آگاهی لازم را از مسائل و مشکلات داشته باشد و در اولویت‌بندی‌ها، ضرب‌الاجل‌ها را مورد تأکید قرار دهد.

- نظارت دقیق بر رعایت قواعد، مقررات و استانداردها داشته باشد.

- از افراد و مردم در حد ظرفیت و توانشان کمک بگیرد. (براندل، ۱۳۷۱: ۹۳).

۲- درآمیختن: فراوانی اختلاط رئیس شورا با دیگر اعضاء و مردم. رئیس شورا باید بتواند در مباحث و گفتگوهای گروهی و فردی اعضاء و مردم شرک نماید و قدرت تأثیرگذاری و تأثیرپذیری داشته باشد. رئیس شورا باید اطلاعات و پیشنهادهای لازم را از اعضاء شورا و گروه‌های مختلف جامعه گرفته، درمورد مسئله تصمیم‌گیری نماید.

۳- نمایندگی^{۱۰}: فراوانی دفعاتی که یک رهبر یا رئیس از گروه یا مردم با مسائل و مشکلات برخورد می کند و علایق گروهی را پیش می برد و از جانب آنها دست به عمل می زند. (ستوده، ۱۳۸۲: ۵۶).

۴- یکپارچگی و یکپارچه شدن^{۱۱}: فراوانی دفعاتی که یک رئیس رفتار خود را فرعی می داند. جو گروهی خواهند را تشویق می کند، تعارض بین اعضاء را کاهش می دهد و سازگاری فردی با گروه را ترکیع می بخشد. (دیلتز، ۱۳۷۹: ۱۴۹). رئیس شورا باید توانایی این را داشته باشد که نخست‌فضایی صمیمی را به وجود آورد و امکان یکپارچه شدن اعضاء را محقق کند، در عین حالی که از نظرات و ایده‌های تک‌تک

عمومی مردم را برای رسیدن به اهداف فراهم نماید.

نتیجه گیری

با توجه به اهمیت بحث رهبری شورای شهر و روستا در جامعه و تأثیر آن در روند توسعه و ویژگی های مطرح شده می توان نتیجه گرفت؛
رئیس شورا باید تحول ساز باشد؛ یعنی باید انگیزه، اعتقاد و خرسندی دیگر اعضای شورا و مردم را با متحد کردن آنان و تغییر دادن باورها، ارزش ها و نیازهای آنان با توجه به اهداف، مسؤولیت ها و مأموریت ها بالا ببرد. با توجه به این که یک رهبر باید به دنبال اعمال نفوذ در دیگر اعضاء و مردم تؤمن با همکاری باشد نه اعمال قدرت صرف و به این نکته توجه نماید که در یک شورای چند نفره این تعدادی از اعضاء شورا یا تمام آن ها بوده اند که حق رئیس شورا را با اراده خود به وی تفویض کرده اند؛ بنابراین رئیس بودن در شورا یک فرایند انتظامی و هدفمند است که دیگر اعضاء را به سوی تحقق هدف های شخصی و گروهی رهنمون می نماید و به آن ها انگیزه می دهد. بررسی های به عمل آمده نشان می دهد که مردم احترام خیلی زیادی برای رئیسان شوراهای شهر و روستا قایل هستند. نیم نگاهی به گفتگوهای مردم درباره انجمن شهر و شوراهای روستایی قدیم گویایی این مطلب است هر کجا که روستایی از جهاتی پیشرفت ننموده، یا از امکانات خاصی برخوردار نیست تیر سخن روانه هی شورا و یا کسانی که به نحوی در مداخلات عمومی شهر و روستا دخیل بوده اند می شود. به هر حال مردم پذیرفته اند، باید کسی باشد که زمام امور مردم را به دست گیرد و با همکاری و همدلی آنان به اهداف گروهی و عمومی دست یافته؛ بنابراین جای هیچ شک و تردیدی باقی نمی ماند که باید این مسند حکومت محلی را به دست فردی سپرد که علاوه بر این که دارای یک سری ویژگی های اجتماعی و عمومی است باید صاحب ویژگی های شخصیتی، جمعیت شناختی و اخلاقی نیز باشد.

موضوع یا موقعیت دست پیدا نماید. در مرحله بعد رئیس شورا با تسلط خود بر موضوع و موقعیت، تصمیم گیری نماید و در نهایت تلاش عملیاتی جهت اجرای تصمیم به عمل آورد.

۷- مبادله‌ی پیام^{۱۱}: فراوانی دفعاتی که یک رئیس برای اعضاء خود اطلاعات فراهم می نماید؛ به عبارت دیگر هم خوارک فکری می دهد و هم از آن ها کمک فکری می گیرد. وی باید از آخرین اطلاعات و اکتشافات مورد نظر و تخصصی در حد امکان مطلع باشد (فورسایت، ۱۳۸۰: ۱۲۸). به عبارت دیگر رئیس شورا باید از سرمایه فرهنگی و فکری بالایی برخوردار باشد تا از این راه بتواند به عنوان بازوی فکری و راهبری مناسبی برای جامعه به شمار آید.

۸- وجهه^{۱۲} اجتماعی: فراوانی دفعاتی که رئیس یارهبر به رفتارهایی که بیانگر تأیید یا عدم تأیید اعضاء گروه است، می پردازد. (کلاین برگ، ۱۳۷۰: ۶۲) رئیس شورا باید نسبت به رفتارها، عقیده ها و اظهارنظرهای گروه و اکنش نشان بدهد. در موقعه ای که خلاف قوانین، مقررات و منافع عمومی است تذکر بددهد و زمانی که ایده ها و عقاید در جهت اهداف شورا و منافع عمومی است تشویق نماید.

۹- مولد بودن^{۱۳}: مواردی که یک رهبر سطح پیشرفت یا کوشش را مشخص می کند و یا اعضاء را به کوشش و پیشرفت بیشتر، فرا می خواند. (شفیع آبادی، ۱۳۷۲: ۳۲) رئیس شورا باید نیروی محركه اعضا شورا و مردم باشد، باید در بین اعضاء انرژی و روح تازه تزریق نماید و با سیاست تشویق و ترغیب اعضاء شورا را جهت حرکت به سوی اهداف متعالی، هدایت و راهنمایی نماید.

۱۰- ویژگی بسیار مهم دیگری که می توان برای رهبری در شورا در نظر گرفت، برتری دادن منافع شخصی بر منافع فردی است. بر این اساس رئیس شورا باید از خواسته های شخصی خود فالصله گرفته، با در نظر گرفتن نیازها و خواسته های گروهی، مشارکت

پانوشت:

- 1-Colman
- 2-Ledership
- 3-Social Interaction
- 4-Putnam
- 5-Williams
- 6-Initiation
- 7-Representotion
- 8-Integration
- 9-Organization
- 10-Domination
- 11-Communication
- 12-Recognition
- 13-Production